

ISSN 2181-1296

ILMIY AXBOROTNOMA

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК

SCIENTIFIC JOURNAL

2022-yil, 2-son (132) GUMANITAR FANLAR SERIYASI

Filologiya, Pedagogika, Psixologiya

Samarqand viloyat matbuot boshqarmasida ro'yxatdan o'tish tartibi 09-25.
Jurnal 1999-yildan chop qilina boshlagan va OAK ro'yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR
BOSH MUHARRIR O'RINBOSARLARI:

R. I. XALMURADOV, t.f.d., professor
H.A. XUSHVAQTOV, f-m.f.d., dotsent
A. M. NASIMOV, t.f.d., professor

TAHRIRIYAT KENGASHI:

S. S. G'ULOMOV	- O'zFA akademigi
A. SAGDULLAEV	- O'zFA akademigi
M. MUXIDDINOV	- fil.f.d., professor (SamDU)
B. E. ERGASHEV	- t.f.d., professor (SamDU)
B. S. G'OYIBOV	- t.f.d., professor (SamDU)
S. K. KARIMOV	- fals.f.d., professor (SamDU)
J. Ya. YAXSHILIKOV	- fals.f.d., professor (SamDU)
N. U. ARABOV	- i.f.d., professor (SamDU)
Sh. A. HASANOV	- fil.f.d., professor (SamDU)
S. A. KARIMOV	- fil.f.d., professor (SamDU)
N. Sh. SHODIEV	- ped.f.d., professor (SamDU)
M.M. MAXMUDOVA	- ped.f.d., professor (SamDU)
NAZIF SHAHRANY	- Indiana universiteti professori (AQSh)
MUSTAFA UGURLU	- профессор (Муғла университети, Туркия)
N.T.NURULLAXODJAYEVA	- professor (Moskva Davlat universiteti, Rossiya)
TAMIR KLEIN	- Veysman ilmiy tadqiqot instituti professori (Isroil)
HIROAKI HUZHE	- Osaka universiteti professori (Yaponiya)

Obuna indeksi – yakka tartbidagi obunachilar uchun - 5583,
tashkilot, korxonalar uchun - 5584

MUNDARIJA / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

FILOLOGIYA/PHILOLOGY

Qarayeva B.X. O'zbek tilining ikkinchi chet tili sifatida o'qitilishi jarayonida amaliy mashg'ulotlarda fe'l so'z turkumini o'rganish (o'zbek va rus tillari misolida)	4-7
Xaurova F.C. Использование пословиц и поговорок в художественных произведениях	8-11
Белякова С.О. «Особенности репрезентации концепта «чужой» в произведении Б.Пильняка «Рассказ о том, как создаются рассказы»	12-16
Namazova M. Amir Xudoyberdi she'riyatida tarix, davr va lirik qahramon	17-22
Rustamova Sh., Yakhshilikova N. Tarjimashunoslikning nazariy masalalari	23-27
Song Ho-Lim, Husammiddin Tuyg'un Boburnomaning hozirgi o'zbek va uyg'ur tiliga tarjimasi bo'yicha qiyosiy tadqiqot – sifat va ravish masalasiga e'tibor qaratildi	28-39
Toxirova S. Russian orientalists and literary critics' contribution in the research of the Tajik literature	40-43
Botirova G.E. Teaching foreign language for younger pupils with using innovation technologies and internet resources	44-48
Emrah Yilmaz Maxtumlul Firog'iy devonidagi frazeologizmlarning semantik xususiyatlari	49-54
Tugba Yilmaz Abdulla Oripov she'rlaridagi tarixiy shaxslar	55-59
Ismatova Y. Kredit-modul tizimiga asoslangan ta'limda mustaqil ta'limni tashkil etishda ilg'or xorijiy tajribalar	60-64
Shamsiddinov B. Javlon Jovliyevning "Qo'rqma" romanida badiiy xarakter ifodasi	65-68
Rahimov A.A. Ikkilamchi nominatsiya vositalarining derivatsion mohiyati va ilmiy talqinlari	69-73
Alibekova G.N., Xushiyeva N.T. Leksik ifoda vositalari va stilistik usullar differentsiatsiya muammosi	74-77
Xolibekova K.O. Presidentlik va intertekstuallik kategoriyasi	78-81
Кадырова З.А., Самтарова С. Методы правильной организации уроков русского языка в нерусской школе	82-85
Kimsanboyeva B.N. Kvantitativlikning lingvokulturologik xususiyatlari	86-91
Kadirova F.R. The need for teaching english reading skills to first year students of higher educations	92-95

PEDAGOGIKA/PEDAGOGICS

Abdullayeva F.S. The notion of geographical component of tourism and the methods of teaching students	96-99
---	-------

Raximov M.

Yoshlarda xalq o'yinlari orqali sog'lom turmush tarzini shakllantirish 100-103

Elmuradova S.A., Eshbo'riev R.M., Sayfiev Sh.Sh.

Oliy ta'limda ta'lim sifatini ta'minlash va nazorat qilish muammolari 104-107

Pirmatova N.

Sodirxon Hofiz Bobosharifov hayoti va ijodi 108-112

Karimqulova F.N.

Maktabgacha yoshdagi bolalar kreativ tafakkurini shakllantirishda didaktik o'yinlardan foydalanish 113-117

Худойбердиева А.Х.

Модель формирования творческого мышления учащихся начальных классов 118-124

Абдуллаева М.М.

Методические рекомендации по работе с талантливыми и одаренными учащимися 125-128

PSIXOLOGIYA / PSYCHOLOGY**Sulaymanova D.K.**

Bolalarni muqobil parvarish qilish muassasalari tarbiyalanuvchilarining ijtimoiy adaptatsiya jarayonidagi muammolar va ularning yechimlari 129-133

Xalimova M.

Tadbirkorlik faoliyatida shaxslararo munosabatlarga ta'sir ko'rsatuvchi omillar, mexanizmlar va jihatlarning ijtimoiy-psixologik tahlili 134-137

Tovbayeva M.S.

Oiladagi despotizmning motiv va omillarini psixologik xususiyatlari 138-142

Mualliflarga

UDK:37:336

**KREDIT-MODUL TIZIMIGA ASOSLANGAN TA'LIMDA MUSTAQIL TA'LIMNI
TASHKIL ETISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR****Y.Ismatova***Samarqand davlat chet tillari instituti*

Annotatsiya. The European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS) Yevropa o'quv jarayonining muhim elementi bo'lib, chet ellik talabalarga chet elda o'qish tajribasidan maksimal darajada foydalanishga yordam beradi. Dastlab, ECTS Erasmus talabalariga, chet elda o'qigan kurslari va dasturlarini tan olish vositasi sifatida yo'naltirildi. Ushbu maqolada aynan shu Yevropa universitetlarida joriy etilgan kredit-modul tizimi muhokama etilgan.

Kalit so'zlar: ECTS kreditlari, Yevropaning oliy ta'lim hududi, o'quv soatlari, Erasmus, chorak taqvim kredit soatlari, kreditlarni loyihalash.

**Advanced foreign experience in the organization of independent learning in education
based on the credit-module system**

Abstract. The European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS) is an important element of the European educational process, helping international students make the most of their study experience abroad. Initially, ECTS was aimed at Erasmus students as a means of recognizing their courses and programs studied abroad. This article discusses the credit-module system introduced in these European universities.

Keywords: ECTS credits, European Higher Education Area, study hours, Erasmus, quarter calendar credit hours, credit design.

**Передовой зарубежный опыт организации самостоятельного обучения в
образовании на основе кредитно-модульной системы**

Аннотация. Европейская система перевода и накопления кредитов (ECTS) является важным элементом европейского образовательного процесса, помогая иностранным студентам максимально использовать свой опыт обучения за границей. Первоначально ECTS предназначалась для студентов Erasmus как средство признания их курсов и программ, изученных за границей. В данной статье рассматривается кредитно-модульная система, внедренная в этих европейских университетах.

Ключевые слова: кредиты ECTS, Европейское пространство высшего образования, учебные часы, Erasmus, кредит-часы квартального календаря, дизайн кредита.

Davlatimiz rahbari tomonidan 2019-yilning 8 oktabrida "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni imzolandi [1]. Ushbu muhim dasturilamal hujjatda "respublikadagi kamida 10 ta oliy ta'lim muassasasini xalqaro e'tirof etilgan tashkilotlar (Quacquarelli Symonds World University Rankings, Times Nigher Education yoki Academic Ranking of World Universities) reytingining birinchi 1000 ta o'rindagi oliy ta'lim muassasalari ro'yxatiga kiritish va oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini bosqichma-bosqich kredit-modul tizimiga o'tkazish" belgilab berildi. Bunga asos sifatida Evropa ta'lim tizimi ko'rib chiqildi.

Bugungi kunga kelib, ECTS kreditlari butun Yevropa universitetlari tomonidan qo'llaniladi. ECTS nafaqat almashinuv tajribalarini o'rganish, balki kunduzgi bakalavr, magistr va doktorlik darajalarini baholash uchun ham qo'llaniladi. ECTS tomonidan kiritilmagan yoki qabul qilinmagan yagona istisno bu yakuniy darajadagi sertifikat, odatda kurs oxirida topshiradigan imtihondir. Va xorijda aynan shu kredit-modul tizimi asosida tashkil etilgan kurs yakunida talabalar sertifikat olishadi.

Yevropa kredit-modul tizimi o'quv yutuqlarini o'lchaydi va taqqoslaydi hamda talabalarga kreditlarni bir oliy o'quv yurtidan boshqasiga osonlikcha o'tkazishda yordam beradi.

ECTS kreditlari nima uchun yaxshi?

ECTS kredit tizimi daraja dasturlari va talabalar ishini Yevropaning oliy ta'lim hududiga (YOTH) a'zo bo'lgan barcha mamlakatlar bo'yicha yanada shaffof va taqqoslanadigan qiladi. ECTS Yevropadagi turli xil mahalliy (milliy) standartlarni almashtirdi yoki to'ldirdi.

ECTS kredit tizimi tufayli, YOTH mamlakatlaridan kelgan talabalar chet elga chiqib, butun YeOTH davomida umume'tirof etiladigan ilmiy darajani o'qishlari mumkin.

ECTS talabalari uchun eng yaxshi afzalliklarga quyidagilar kiradi:

- Talaba bakalavrni bir YOTH davlatida, magistraturani boshqa ECTS mamlakatida o'qishingiz mumkin xuddi ikkalasi ham bir mamlakatda o'qigandek bo'ladi, chunki tizim bir xil bo'ladi.

- Talaba xohlagan dunyo mamlakatlaridan ish topa oladi, chunki o'qishlari va diplomini osonlikcha tan olinadi

- Agar talaba qo'shma diplomga, chet elda bir semestrda o'qiyotgan bo'lsa yoki Erasmus Plus dasturida ishlagan bo'lsa, o'zining universiteti ECTS kreditlari yordamida o'qish soatlarini kuzatib borishi oson bo'ladi.

- Soddashtirilgan akademik hujjatlar

- O'quv mashg'ulotlari, seminar, stajirovka, tezis va boshqalarning murakkabligini, uni tugatgandan so'ng taqdim etadigan kreditlar soniga qarab baholash osonroq.

- Agar talaba dasturni tashlab qo'ysa ham, ECTS kreditlari uning o'quv yutuqlarini isbotlashda yordam beradi, shuning uchun u bir xil kurslarni qayta o'qish shart emas.

- Qaysi akademik intizomga ega bo'lishdan qat'i nazar, talabaning darajasi bir xil miqdordagi kreditga ega bo'ladi

ECTS kredit tizimidan foydalanadigan eng yaxshi xalqaro yo'nalishlar: Birlashgan Qirollik, Germaniya, Niderlandiya, Ispaniya, Fransiya, Irlandiya, Shvesiya.

ECTS kreditlari qanday ishlaydi?

Kurs, seminar yoki modulni tugatib, sizga ECTS kredit ballari beriladi. Har bir ECTS kredit ballari ushbu davrda bajargan ish hajmini aks ettiradi.

Har bir daraja uchun berilgan ECTS kreditlarining ayrim misollari:

1 to'liq o'quv yili: 60 ECTS krediti

3 yillik bakalavr dasturi: 180 ECTS krediti

4 yillik bakalavr dasturi: 240 ta ECTS krediti

1 yoki 2 yillik magistrlik dasturi: 90 yoki 120 ECTS krediti [9]

ECTS kreditlari turli xil o'quv soatlarini o'z ichiga olishi mumkin

Bu shuni anglatadiki, odatda 10 ECTS krediti bo'lgan modul yoki kurs 5 ECTS bo'lgan kursning ish hajmidan taxminan ikki baravar ko'pdir. Lekin nima uchun faqat nazariy jihatdan? Mamlakatga qarab bitta ECTS kredit ballari o'rtacha 25 dan 30 soatgacha bo'lgan o'quv soatiga teng bo'lishi mumkin. Bunga misollar:

Avstriya, Italiya va Ispaniya: 1 ECTS = 25 o'quv soati

Finlyandiya: 1 ECTS = 27 o'quv soati

Gollandiya, Portugaliya: 1 ECTS = 28 o'quv soati

Germaniya, Belgiya, Ruminiya va Vengriya: 1 ECTS = 30 o'quv soati [8]

O'qish soatlari (shuningdek, ish vaqti deb ham ataladi) taxminiy hisoblanadi, chunki siz unchalik tanish bo'lmagan kursga ko'proq vaqt sarflashingiz mumkin va ehtimol sizning qiziqishingiz va tajribangizga mos keladigan boshqa kursga kamroq vaqt sarflashingiz mumkin.

Demak, sizning 5 ta ECTS kursingizdan biri, xuddi shu dasturda va bitta universitetda bo'lsa ham, 10 ta ECTS kursidan ko'ra ko'proq ishni o'z ichiga olishi mumkin.

ECTS baholash ko'lamini qanday ishlaydi?

Evropa Komissiyasi ECTS-kreditlaridan tashqari, ECTS baholash tizimlariga oid siyosatni ham belgilab berdi. Mamlakatlar kabi deyarli turli xil baholash tizimlari mavjud bo'lganligi sababli, ularning maqsadi baholarni osonlikcha taqqoslashdir.

ECTS baholash tizimlari mahalliy baholash tizimlarini almashtirmayapti, ammo ular mahalliy baholar uchun qo'shimcha bo'lishi kerak, masalan, yozuvlar stenogrammasida.

Amerikalik baholash shkalasiga o'xshab, ECTS sinf foiziga asoslanadi. Bu shuni anglatadiki,

baho bir o'quvchining boshqa sinf o'quvchilariga nisbatan qanday ishlashini ko'rsatadi.

Baholashdan oldin natijalar ikkita kichik guruhga bo'linadi: o'tish va muvaffaqiyatsizlik. SHuning uchun, natijalar kursni muvaffaqiyatsiz tugatgan talabalardan mustaqil.

O'zining nisbiy xususiyatidan kelib chiqqan holda, ECTS baholash shkalasi faqat talabaning faoliyati to'g'risida yo'nalish berishi mumkin, chunki baholash guruh ishiga bog'liq bo'lib, u o'zgarishi mumkin, ayniqsa kichik guruhlarda.

SHu sababli, bitta talaba sinfga qarab, uning raqobatbardoshligi jihatidan bir xil ko'rsatkichlar bo'yicha turli xil natijalarga erishishi mumkin. Biroq, ECTS baholash tizimlari ko'plab milliy baholash tizimlariga qaraganda ancha shaffofdir va bu sizning akademik ko'rsatkichlaringizni Yevropadagi boshqa talabalar bilan taqqoslashga yordam beradi.

ECTS kreditlarini AQSH kreditlariga qiyoslash mumkin?

Agar talaba allaqachon Evropada o'qigan bo'lsa va AQSHda o'qishni davom ettirishni istasa, kreditlarini Amerika kreditlariga o'tkazishi kerak bo'ladi.

Odatda, ECTS dan Amerika kreditlariga o'tish darajasi 2: 1 ni tashkil etadi, ya'ni 60 ECTS 30 ta Amerika kreditiga aylanadi. Biroq, ushbu konversiya darajasi o'zgarib turadi, chunki AQSHdagi ba'zi universitetlar turli xil kredit tizimlaridan foydalanishlari mumkin.

Nega Amerika akademik kreditlari haqida bilishimiz kerak?

“Kredit soat” tizimi dastlab AQSH da paydo bo'lgan va takomillashgan. 1969-yilda Garvard universiteti Prezidenti, Amerika ta'limining atoqli namoyandasi CHarlz Eliot birinchi bo'lib “kredit-soat” tushunchasini kiritdi va 1870-1880 yillar davomida fan hajmini kredit-soatlarda o'lchashga imkon beruvchi tizimni joriy qildi. 1892-yildan “kredit-soat” tizimini joriy qilishning ikkinchi bosqichi boshlandi. Bunda AQSH milliy ta'lim qo'mitasi “kollej-maktab” bo'g'inini yaxshilash, o'rta maktablarda o'quv dasturlarini standartlash maqsadida nafaqat kollejlarda, balki o'rta maktablar uchun ham “kredit” tushunchasini joriy qildi va keyinchalik bakalavriat dasturlari mazmunini baholashning kredit tizimini magistratura va doktorlik ta'lim bosqichlarigacha kengaytirdi [2,21].

AQSH kreditlari Yevropada yoki dunyoning boshqa qismlarida qo'llaniladigan kredit tizimlariga nisbatan farq qiladi

Dasturni tugatish uchun talabaga ma'lum miqdordagi akademik kreditlar kerak bo'ladi.

Kreditlar talabaning bakalavr yoki magistr darajasiga erishish uchun tayyorgarlik dasturidan o'tishi kerakligini aniqlaydi.

Kreditlar talabaning o'rtacha baliga ta'sir qilishi mumkin. Ayniqsa, AQSHda dastur uchun berilgan akademik kreditlar soni daraja uchun to'lovlarni belgilashi mumkin.

Kollejni yoki aspiranturani tugatish uchun talabaga qancha kredit kerak?

Oddiy javob shundaki, talaba bitirishi kerak bo'lgan kreditlar miqdori dasturning umumiy davomiyligi qancha davom etishiga bog'liq. Har bir semestr ma'lum miqdordagi kreditlarni beradi, shuning uchun semestrlar sonini bir semestrdagi kreditlar bilan ko'paytirsa, qancha umumiy kredit kerak bo'ladi.

Xo'sh, bir semestr necha kredit soatni tashlik etadi? Oddiy kunduzgi darajalar semestrdagi 15 kredit soatni talab qiladi, shuning uchun yiliga 30 kredit soat. Agar talabaning bakalavr darajasi 3 yilni tamomlagan bo'lsa, demak jami 90 soatlik soat kerak bo'ladi.

Kredit soatlari va semestr soatlari nima?

Ular bitta narsa. AQSH universitetlarida atamalar bir-birining o'rnida ishlatiladi.

Semestrning kredit soati (SCH) - bu talabaning semestr uchun haftada bitta aloqa soatini va ikkita tayyorgarlik soatini muvaffaqiyatli bajarishi uchun oladigan kredit miqdori. Bir semestr soat, kurs davomiyligidan qat'i nazar, bir semestrdagi 15-16 aloqa soatiga teng.

Asosan, bir semestrlik kredit soati kursi uchun sinfga bitta aloqa soatini va har hafta darsdan tashqari vaqt davomida ikkita qo'shimcha tayyorgarlik soatini kiritish kerak. Ular uy vazifasini, dala ishlarini yoki amaliy kurslarni namoyish qilishi mumkin.

Bitirish uchun zarur bo'lgan akademik kreditlarni qanday olish mumkin?

Bu javob ham oson. Talaba shunchaki o'qiydi va darslarni topshiradi. Har bir sinf belgilangan miqdordagi kreditlarni taqdim etadi. Bir semestr davomida barcha darslardan o'tadi, barcha kreditlarni oladi! Agar semestr davomida odatiy darslardan tashqari fakultativ darslar bo'lsa, tanlagan

fakultativlar majburiy darslarga qo'shimcha ravishda kerakli miqdordagi kreditlar miqdoriga teng ekanligiga ishonch hosil qilish kerak.

Mustaqil ta'lim soati qancha?

Mustaqil ta'lim soati kredit soatlaridan farq qiladi. Mustaqil ta'lim soati professor talabaga dars berayotgan har qanday ma'ruza yoki laboratoriya vaqtini o'z ichiga oladi. Odatda, 1 mustaqil ta'lim soati real vaqtda 50 daqiqaga teng.

Mustaqil ta'lim soatlari va kredit soatlari o'rtasidagi farq nima?

Qo'shma SHtatlardagi universitet va kollejlarda talabalar, odatda, haftada darsda o'qish uchun sarflagan «aloqa soatlari» soniga qarab kredit soatlarini oladilar. Kredit soati odatda kollej yoki universitetda ish hajmini o'lchashning standart usuli hisoblanadi.

Shunday qilib, kredit soatlari mustaqil ta'lim soatlaridan iborat.

Kurs / darsda necha kredit soati bor?

Ko'pgina kollejlarda va universitetlarda o'quv mashg'ulotlarini muvaffaqiyatli yakunlashlari uchun 3 semestrlik kredit soatlarini (SCH) (45-48 aloqa soatlari) ajratadilar. Ma'ruzalar, mustaqil loyiha ishlari, laboratoriya vaqti va stajirovkalar uchun kreditlar soni muayyan talablarga qarab o'zgaradi.

AQSHda bakalavr yoki magistr darajasiga qancha kredit beriladi?

Kurs, uni bajarish uchun zarur bo'lgan kredit soatlari miqdori bilan o'lchanadi. Bakalavr darajasi uchun asosiy kurslar 1 ta kredit yoki 2 ta kreditga ega bo'lishi mumkin. Magistraturada, shu jumladan MBA uchun, aksariyat kurslar 3 yoki 4 ta kreditdan iborat.

Oddiy kunduzgi o'quv yuki odatda yiliga 30 kredit soati. Odatda, diplomni tugatish uchun universitetlar talabalardan quyidagilarni talab qilishadi:

Bakalavr darajasi uchun 120-130 kredit soati

Magistr darajasi uchun 30-64 soat

Ba'zi universitetlar bo'lajak talabalar uchun o'quv to'lovlari va stipendiyalarni belgilash uchun semestr kredit soatlaridan foydalanadilar. Bir semestr davomida xalqaro talaba har bir kollej yoki universitetga qarab 9 dan 12 soatgacha bo'lgan soatni olishi kerak.

Ushbu xarakterdagi munozaralar o'qitishga alohida e'tiborni aks ettiradi. Ta'lim tizimlarini ko'proq o'qituvchi yoki o'quvchiga yo'naltirilgan, deb ta'riflash mumkin. O'qituvchiga yo'naltirilgan yondashuv, odatda, tegishli o'qitish obyekti - bu individual professor talaba o'z kursida o'rganishi kerak, degan fikrga asoslanib, vaqtga bog'liq emas. Talabalarga yo'naltirilgan yondashuv umumiy o'quv dasturini ishlab chiqishga katta ahamiyat beradi va ayniqsa, bitiruvchining kelajakda jamiyatdagi mavqei uchun o'quv dasturlarining foydaliligi qaratilgan. Ushbu so'nggi yondashuvga muvofiq kreditlarni to'g'ri taqsimlash hamda ta'lim natijalarini oqilona aniqlash hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Yaqin vaqtgacha ishlatilayotgan tizimlarning aksariyati o'qituvchiga yo'naltirilgan edi. Hozirgi kunda odatdagi talaba o'qishni vaqtida tugatishda duch keladigan to'siqlarga ko'proq e'tibor berish tendensiyasi mavjud. O'quvchilarning ish yuki hal qiluvchi omil deb tan olinadi va o'qituvchilar ma'lum vaqt ichida talaba nimani o'rganishi va nimaga qodir bo'lishi o'rtasida ziddiyat borligini tan olishadi. Xususan, ma'lum bir o'quv natijalari to'plami va daraja dasturining spesifikasiyalari uchun talab qilinadigan kreditlar sonini aniqlashda, universitetga kirishdan oldin olingan turli xil bilim, ko'nikma va malakalar uchun imtiyozlar berilishi kerak. O'rta maktab ta'limi me'morchiligidagi farqlar tufayli turli mamlakatlarda ushbu oldingi omillar to'g'risida har xil taxminlar mavjud.

Mustaqil ta'lim, o'qitish usullari va o'quv natijalari bir-biri bilan aniq bog'liqdir. Biroq, boshqa tegishli elementlar mavjud. O'qishning kerakli natijalariga erishishda bir-biriga bog'liq bo'lgan ko'plab omillar muhim rol o'ynaydi. Bular talabalar ish vaqti, ish hajmi va yorqinligi bilan cheklanmaydi. Shuningdek, o'qitish va o'qitish usullarini hisobga olish kerak. O'qitish katta guruhlarda alohida-alohida tashkil etiladi, ya'ni talabalarining ko'pchiligi ma'ruzalar yoki seminarlar, mashg'ulotlar va amaliy mashg'ulotlarda bo'lishi kerak. Bundan tashqari, ishchi guruhdagi talabalar soni o'qitish natijalariga ta'sir qilishi mumkin, chunki o'quv tizimidan foydalanish ehtimoldan yiroq emas. Shuningdek, tashkilotning sifati va kompyuterlar kabi zamonaviy o'quv qo'llanmalarining mavjudligi. Bundan tashqari, milliy va mintaqaviy an'analarni hisobga olish kerak. Masalan, ba'zi mamlakatlarda aksariyat talabalar uyda yashaydilar va sayohat qilish uchun vaqt talab qiladilar, boshqalarda esa yolg'iz yashaydilar va o'zlariga qarashlari kerak. Boshqa yana bir guruhlar talabalar shaharchalarida

joylashadilar. Bu omillarning barchasi ma'lum darajada vaqt (kreditlar bo'yicha) va samaradorlik (yutuqlar darajasi bo'yicha) bilan o'lchanadigan o'qitish/o'rganish tajribasining natijalariga ta'sir qiladi. Ideal vaziyatda belgilangan maqsadlar va vazifalarga shartli o'rganish vaqtida to'liq erishiladi. Yuqorida aytib o'tilganidek, shartli o'rganish vaqti har qanday ma'lum bir o'quvchi o'quv natijalariga erishish uchun sarf qilishi kerak bo'lgan haqiqiy vaqt emas. Haqiqiy vaqt talabalardan talabalarga farq qiladi. Ko'p hollarda ideal vaziyat bo'lmaydi.

Xulosa qilish uchun quyidagi sarlavhalar ostida rol o'ynaydigan tegishli elementlarni ko'rib chiqishimiz mumkin:

An'analarning xilma-xilligi

O'quv dasturining dizayni va mazmuni

O'quv dasturining izchilligi

O'qitish va o'qitish usullari

Baholash va ishlash usullari

O'qitishni tashkil etish

Talabning qobiliyati va mehnatsevarligi

Davlat yoki xususiy fondlar tomonidan moliyaviy yordam

Yuqorida aytib o'tilgan omillar shuni ko'rsatadiki, kerakli natijalarga erishishning bir usulini aniqlash nafaqat mumkin emas, balki istalmagan. Ichki va tashqi sharoit va sharoitlarni hisobga olgan holda, har bir o'quv dasturi uchun vaqt muvozanati bo'lgan yuqorida aytib o'tilgan omillar bo'yicha to'g'ri muvozanatni topish kerak. Ushbu aralashma har bir muassasa va har bir mamlakatda farq qiladi. Shunday qilib, turli xil yo'llar taqqoslanadigan ta'lim natijalariga olib kelishi mumkinligi ayon bo'ladi. Shu tarzda Yevropada mavjud bo'lgan xilma-xillikni to'liq saqlab qolish mumkin.

O'quv dasturlari doimiy monitoring, sozlash va baholashni talab qiladi. Bu shartlar va yoki sharoitlar, ya'ni bir yoki bir nechta aytib o'tilgan omillar o'zgarganda, talab qilinadigan ta'lim natijalarini olish mumkinligiga kafolat beradi. Monitoring, sozlash va baholash juda muhim ichki jarayon bo'lib, ular uchun xodimlar va talabalar bir xil darajada javobgardirlar.

Amaldagi aralashmaning idealligini tekshirishning eng muhim tashqi usuli muntazam sifat kafolati va akkreditatsiyadan iborat. Biz bu masalaga alohida qog'ozda qaytamiz. Bu yerda aytish mumkin bo'lgan narsa shundaki, sifatni baholash sxemalari o'quvning haqiqiy natijalari mo'ljallangan darajaga to'g'ri kelishini va dastur mazmuni bilan haqiqatan ham mos kelishini tekshirish uchun ishlab chiqilgan. Hozirda ular, asosan, milliy darajada tashkil etilgan, ammo yaqin kelajakda sifatni kafolatlash va akkreditatsiya xalqaro miqyosda o'tkazilishini kutish mumkin.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-4391-sonli qarori. 12.07.2019.
2. Usmonov B.SH., Xabibullaev R.A. Oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonini kredit-modul tizimida tashkil qilish. O'quv qo'llanma. - Toshkent, TKTI, 2020. - 120 bet.
3. Cho'pon I.P., Argunova T.G. Talabalarining mustaqil ishlarini boshqarish: uslub. nafaqa / general ostida. tahrirlangan. - M.: "O'zR DPI" jurnali kutubxonasi, 2010 yil.
4. Чельшева Т.В. Научно-методическое обеспечение участия студентов в реализации компетентностно-ориентированных ООП ВПО в соответствии с требованиями ФГОС ВПО: Установочные организационно-методические материалы тематического семинарского цикла. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2010. ов для начинающих авторов. -М.: Флинта, 2004. – 360 с.
5. Smolyaninova A. G., Dostovalova E. V., Saveleva O. A. / Organization of the educational process of bachelors / masters of pedagogy in the modular credit-rating system of education./Monograph. Siberian Federal University, Russian Federation. Krasnoyarsk, SFU 2009.
6. <https://lex.uz/ru/docs/4545887>
7. https://www.uc.pt/ge3s/pasta_docs/ects-users-guide170804
8. https://ec.europa.eu/education/ects/users-guide/docs/year-2009/ects-users-guide2009_en
9. https://ec.europa.eu/education/ects/users-guide/docs/ects-users-guide_en

SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTNOMASI

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК

SCIENTIFIC REPORTS

Texnik muharrir

A. I. Inatov

Muharrirlar:

I.Sulaymonov

- fil.f.n., dotsent

E. U. Arziqulov

- f.-m.f.d., dotsent

O. Yusupova

- fil.f.n., dotsent

Mas'ul muharrirlar:

D. M. Aronbayev

- k.f.n., dotsent

A. Sh. Yarmuxamedov

- f.-m.f.n.

X. S. Haydarov

- f.-m.f.n., dotsent

Muassis: Samarqand davlat universiteti Manzil: 140104,
Samarqand shahri, Universitet xiyoboni, 15.

Telefon: (0 366) 239-14-07, Faks: (0 366) 239-13-87 e-mail:
axborotnoma@samdu.uz

SamDU «Ilmiy axborotnoma» jurnali tahririyati kompyuterida terildi. Bosishga
03.06.2022 yilda ruxsat etildi. Qog'oz o'lchami A-4. Nashriyot hisob tabog'i 10,00.

Buyurtma raqami 132. Adadi 30 nusxa.

Manzil: 140104, Samarqand shahri, Universitet xiyoboni, 15.

SamDU bosmaxonasida chop etildi.